

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА УМОВАХ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Метою цього дослідження є комплексне теоретичне обґрунтування сутності та функціонального призначення облікової політики і принципів її формування на підприємствах України в умовах банківського кредитування, що полягає у дослідженні природи, ролі облікової політики, основ формування та її складових, вивчення шляхів і методів підвищення її дієвості та посилення впливу кредитних стосунків між банком-кредитором та підприємством-позичальником. Об'єктом дослідження є система принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Предметом дослідження є процес формування облікової політики на підприємстві в умовах банківського кредитування як заходу регулювання економічних, фінансових та господарських особливостей функціонування підприємства в сучасних умовах

I. Вступ. Система бухгалтерського обліку – це своєрідний механізм підготовки та відображення інформації про майнове та фінансове становище підприємства. Завдяки цій інформації внутрішні та зовнішні її користувачі мають уявлення про реальний стан справ на підприємстві.

Створення цілісної системи обліку передбачає активне застосування специфічного елемента регулювання бухгалтерського обліку та звітності – облікової політики підприємства. В Україні можливість використання підприємствами окремих елементів облікової політики з'явилась відносно недавно на відміну від зарубіжної практики обліку багатьох країн світу.

II. Постановка завдання. Система ведення бухгалтерського обліку в Україні передбачає створення та дотримання на підприємстві певної облікової політики, але ці вимоги мають формальний характер.

Нові стандарти поставили перед підприємством нові вимоги, часом досить складні, розв'язання яких потребує ґрунтовних знань економічних процесів (що відбуваються як на самому підприємстві, так і за його межами), чинного законодавства України (особливо щодо обліку і звітності). Необхідно також мати на увазі, що облікова

політика є складовою частиною фінансової звітності підприємства та повинна відображатися у примітках до фінансових звітів. Отже, саме вона дозволяє поєднати ведення бухгалтерських операцій та складання фінансової звітності. Без такого регламентуючого розпорядчого документа та його додержання бухгалтерський облік не відповідатиме принципу послідовності, а фінансова звітність не буде зрозуміла користувачам.

III. Результати. Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності – таке визначення облікової політики наведено в статті 1 “Визначення термінів” Закону України від 16.07.99 р. №996-ХІУ “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. Основи формування облікової політики та її складових визначено на рис. 1.

Згідно з визначенням, облікова політика підприємства базується на основних принципах обліку та звітності. Під принципами бухгалтерського обліку слід розуміти правила, якими необхідно керуватися при вимірюванні, оцінці й реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності.

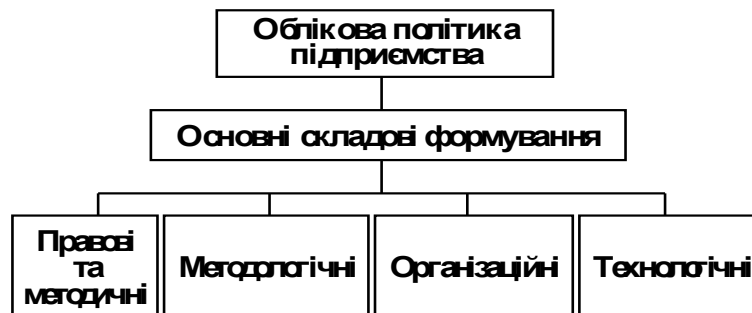

Рис. 1. Основи формування облікової політики та її складові

На сьогоднішній день облікова політика розглядається в контексті способу законодавчого регулювання економічних, фінансових та господарських особливостей функціонування підприємства в сучасних умовах.

Пункт 5 статті 8 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” право встановлення облікової політики підприємства цілком і повністю полишає на розсуд суб’єкта господарювання. При цьому підприємство самостійно:

- обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з одержанням єдиних засад, встановлених вищевказаним законом, та із урахуванням особливостей своєї діяльності й технології обробки облікових даних;

- розробляє систему і норми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю за господарськими операціями, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів;

- затверджує правила документообігу й технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку;

- може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов’язані вести бухгалтерський облік, із подальшим включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

Але на жаль, результати дослідження свідчать про те, що більшість наказів про облікову політику – це тільки шаблони, підігнані під окреме підприємство. Опираючись на це, можна зробити об’єктивний висновок, що на багатьох підприємствах відсутній обґрунтований підхід до складання наказів.

В процесі наукового дослідження нам стало відомо, що в умовах ринкової економіки облік орієнтується на задоволення запитів як мінімум чотирьох груп користувачів:

- державних органів і громадських організацій;
- юридичних осіб, які мають стосунки з даним підприємством;
- фізичних осіб (акціонерів);
- зарубіжних партнерів та кредиторів.

Всі групи користувачів інформації зацікавлені в точній інформації про діяльність підприємства (динаміка його зростання, ефективність господарювання, що проявляється у показниках прибутку та рентабельності платоспроможності, ділової активності та ін.) з метою прийняття обґрунтованих рішень щодо інвестування своїх обмежених ресурсів у даний бізнес та надійне їх повернення через деякий час.

Отже, підприємство повинно розкрити власну господарську діяльність в формах звітності про фінансовий та майновий стан і узагальнити у балансі всі активи, пасиви і капітал на певну дату за єдиними правилами, які роблять інформацію зрозумілою для користувачів.

Варто нагадати, що для отримання кредиту в банківській установі, підприємством також надається вся необхідна інформація, у тому числі й фінансова бухгалтерська звітність, яка виступає інформаційною базою. Склад, зміст, вимоги та інші засадні основи бухгалтерської звітності регламентовано положенням (стандартом) бухгалтерського обліку П(С)БО № 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, яке затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.

Згідно з цим положенням бухгалтерська звітність складається із взаємозв’язаних форм, на основі яких здійснюється аналіз фінансового стану підприємства:

1. “Баланс”, форма 1.
2. “Звіт про фінансові результати”, форма 2.
3. “Звіт про рух грошових коштів”, форма 3.
4. “Звіт про власний капітал”, форма 4.
5. “Примітки до річної фінансової звітності”, форма 5.

На підставі цих документів банком-кредитором проводиться аналіз платоспроможності підприємства. Тобто співставляються показники активу бухгалтерського балансу, які характеризують найбільш ліквідне майно підприємства з показниками пасиву, які характеризують його зобов’язання. Від результату такого співставлення залежить думка користувача звітності та управлінське рішення, яке він приймає на основі цієї думки. Показники бухгалтерської звітності, які беруть участь в розрахунку аналітичних коефіцієнтів, являють собою прямиий результат правил ведення бухгалтерського обліку.

Постає питання, чи може підприємство-позичальник мати вплив на показники звітності таким чином, щоб її користувач – банк-кредитор склав позитивну думку про фінансовий стан підприємства? Так, така можливість є і реалізується вона в рамках облікової політики (Рис.2).

Вплив облікової політики на фінансові результати підприємства

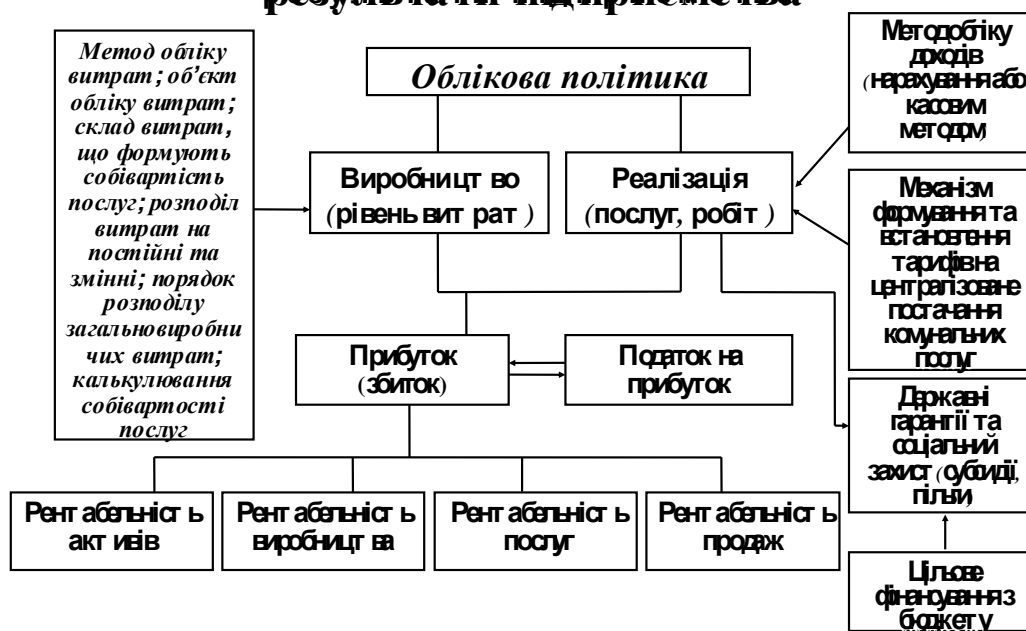

Рис.2. Вплив облікової політики на фінансові результати підприємства

Якщо розглянути методи нарахування зносу основних засобів в бухгалтерському обліку, то найприйнятнішим, на наш погляд, є зміна податкового методу нарахування на прямолінійний, оскільки розмір амортизаційних відрахувань обчислюється дуже просто. А визначення строку корисного використання (експлуатації) основних засобів здійснюється підприємством самостійно.

Якщо вже застосовується прямолінійний метод, то зменшити амортизацію можна збільшенням строку експлуатації основних засобів. Згідно з п. 25 П(С)БО 7 строк корисного використання об'єкта основних засобів переглядається у разі зміни очікуваних економічних вигод. Амортизація нараховується виходячи з нового строку експлуатації починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку.

Для прийняття оптимального рішення потрібно порівняти суми амортизаційних відрахувань при різних методах і різних строках корисного використання в рамках прямолінійного методу. Нижче наведено таблиця амортизації згідно з нормами податкового законодавства.

Також можна переглянути методи нарахування амортизації МНМА. Це цілком допустимо. Для цього необхідно в наказі про облікову політику замість звичних 100 % при переданні в експлуатацію затвердити будь-який з методів, передбачених п. 26 ПБО 7. Найпростішим, як зазначалося раніше, є прямолінійний метод. Строк корисного використання МНМА також визначається підприємством самостійно і нічим не обмежений.

Таблиця 1. Розмір амортизації у разі використання норм податкового законодавства щодо основних фондів, придбаних у період дії старих норм

Квартал нарахування амортизації	Група 1		Група 2		Група 3	
	Балансова вартість, %	Амортизація, %	Балансова вартість, %	Амортизація, %	Балансова вартість, %	Амортизація, %
1	100,00	1,25	100,00	6,25	100,00	3,75
2	98,75	1,23	93,75	5,85	96,25	3,61
3	97,52	1,22	87,90	5,50	92,64	3,47
4	96,30	1,20	82,40	5,15	89,17	3,34
5	95,10	1,19	77,25	4,82	85,83	3,22
6	93,91	1,17	72,43	4,52	82,61	3,10
7	92,74	1,16	67,91	4,24	79,51	2,87
8	91,58	1,14	63,67	3,98	76,53	2,87
9	90,44	1,13	59,69	3,73	73,66	2,76
10	89,31	1,11	55,96	3,50	70,90	2,66
11	88,20	1,10	52,46	3,28	68,24	2,56
12	87,10	1,09	49,18	3,07	65,68	2,46
	86,01		46,11		63,22	

Або переглянути в сторону збільшення строк експлуатації нематеріальних активів. Згідно з п. 31 П(С)БО 8 строк корисного використання нематеріального активу і метод його амортизації переглядаються наприкінці звітного року, якщо в наступному періоді очікується зміна строку корисного використання активу або зміна умов одержання майбутніх економічних вигод.

Отже, як тільки у підприємства з'являється можливість вибирати хоча б один з законодавчо наданих способів обліку фактів господарської діяльності, підприємство

автоматично стає спроможним таким вибором задавати показники бухгалтерської звітності – оцінки активів, прибутку, зобов'язань тощо.

Наступною проблемою, яка виникає на підприємстві під час підготовки даних для отримання кредиту полягає в тому, що за принципом бухгалтерського обліку послідовність – це постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, і повинна бути

обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності. Тобто, при формуванні облікової політики вже на початку діяльності треба максимально наблизитися до бажаних аналітичних показників для позитивного рішення кредитного органу (банку) про надання кредиту у майбутньому.

Варто зазначити, що у національних положеннях (стандартах) міститься вимога про розкриття облікової політики у фінансовій звітності, однак до її складання при відображенні в обліку поточних операцій бухгалтер уже повинен орієнтуватися на встановлені принципи оцінки, методи обліку подій, що відбуваються. Тому, на підприємстві необхідно видати розпорядчий документ, що визначає напрямки облікової політики.

Як уже зазначалося раніше, облікова політика застосовується до подій та операцій з моменту їх виникнення. Отже, якщо в обліковій політиці відбулися зміни, то вплив цих змін поширюється і на події, операції минулих звітних періодів, що має бути відображено у звітності таким чином:

- шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року;

- повторного надання порівняльної інформації щодо попередніх звітних періодів.

Якщо ж суму коригування нерозподіленого прибутку на початок звітного року не можна визначити достовірно, то облікова політика поширюється тільки на події та операції, що відбуваються після дати зміни облікової політики. До речі, звертаємо увагу на лист Держпідприємництва від 02.10.2002 р. № 1-221/5301, в якому Комітет розвіяв поширену думку про те, що змінювати облікову політику можна тільки з 1 січня і не частіше одного разу на рік.

Відповідно до статті 4 Закону “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, і повинна бути обґрунтована й розкрита у фінансовій звітності. Питання зміни облікової політики

врегульовані П(С)БО 6 “Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах”.

Згідно з пунктом 9 вищевказаного П(С)БО, облікова політика може змінюватися, крім іншого, й тоді, коли такі зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства. Чинне законодавство не містить обмежень стосовно термінів і частоти проведення змін облікової політики. Якщо керівництво підприємства вважає, що в разі зміни облікової політики будуть виконані умови П(С)БО 6, такі зміни можуть відбуватися протягом календарного року, а саме:

- якщо змінюються статутні вимоги;

- якщо змінюються вимоги органу, що затверджує положення (стандарт) бухгалтерського обліку;

- якщо зміни облікової політики забезпечать достовірніше відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства.

Не вважається зміною облікової політики встановлення облікової політики для:

- подій чи операцій, що за змістом відрізняються від попередніх подій чи операцій;

- подій чи операцій, що не відбувалися раніше.

IV. Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що облікова політика підприємства – економічна категорія, яка функціонує на умовах принципів, що базуються на певній методологічній основі обліку та звітності. Під принципами бухгалтерського обліку слід розуміти правила, якими необхідно керуватися при вимірюванні, оцінці й реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності. Основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності викладені в статті 4 розділу 1 Закону “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” і пункті 18 П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”.

Під час розробки облікової політики слід враховувати вимоги до якісних характеристик бухгалтерського обліку та фінансової звітності, викладені в пунктах 14-17 П(С)БО 1, методи та процедури, передбачені іншими П(С)БО, норми й нормативи, встановлені законодавчими актами України.

Облікова політика може здійснюватися цілеспрямовано лише за умови розробки спеціального проекту, який являє собою систематизований документ, що оформляється у вигляді норм, правил і стандартів ведення обліку. Він узагальнюється в окремому регламенті (папка, збірник) головним бухгалтером або спеціалізованою фірмою (консультаційна, аудиторська, бухгалтерська).

В такому регламенті виділяються окремі розділи з методології та організації обліку з посиланням на відповідні стандарти. В обліковій політиці обов'язково вказується нормативний документ чи стандарт у відповідності з яким вибрано той чи інший варіант (спосіб, прийом) обліку чи розподілу витрат, нарахування зносу, списання витрат та ін. При зміні нормативних актів, що регламентують облік, вносяться зміни в облікову політику. Розробка облікової політики дозволяє систематизувати облік, усунути можливі помилки в системі обліку, полегшити проведення аудиту.

На сьогоднішній день облікова політика розглядається в контексті способу законодавчого регулювання економічних, фінансових та господарських особливостей функціонування підприємства в сучасних умовах. Пункт 5 статті 8 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" право встановлення облікової політики підприємства цілком і повністю залишає на розсуд суб'єкта господарювання.

Підприємство-позичальник може мати вплив на показники звітності таким чином, щоб її користувач – банк-кредитор склав позитивну думку про фінансовий стан підприємства. Така можливість є і реалізується вона в рамках облікової політики

Як тільки у підприємства з'являється можливість вибирати хоча б один з законодавчо наданих способів обліку фактів господарської діяльності, підприємство автоматично стає спроможним таким вибором задавати показники бухгалтерської звітності – оцінки активів, прибутку, зобов'язань тощо. Згідно з пунктом 9 П(С)БО 6, облікова політика може змінюватися, крім іншого, й тоді, коли такі зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства. Чинне законодавство не містить обмежень стосовно термінів і частоти проведення змін облікової політики. Якщо керівництво підприємства вважає, що в разі зміни облікової політики будуть виконані умови П(С)БО 6, такі зміни можуть відбуватися протягом календарного року.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України №30. – 23.07.1996.
2. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність" від 16 липня 1999 р., № 996-XIV // Галицькі контракти. – 1999. – № 36.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 // Галицькі контракти. – 1999. – № 32.
4. Положення НБУ "Про кредитування" №246 від 28.09.1995р.
5. Кергет В., Пантелейчук Л. Учетная политика предприятия в 2000 году. – К.: Компас, 2000. – 44 с.
6. В. Кергета "Перший бухгалтерський наказ" // "Бізнес – Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації", 17 січня 2000 р., № 3 (366), с. 16.
7. А. Твердомед "Установить облікову політику" // "Вестник бухгалтера и аудитора Украины", квітень 2000 р., № 7 (75), с. 5

Труш Володимир Володимирович – аспірант Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана